

0045

3

Q. B. V.
DISQUISITIONIS LITTERARIAE ET POLITICAE
DE
RESTITVENDA 1729,4
PRVDENTIAE CIVILIS
VERA METHODO

ITEM
DE DOCTRINA
NICOLAI MACHIAVELLI
PRAEPARATIONEM

EX AVCTORITATE ORDINIS
PHILOSOPHORVM
IN ACADEMIA LIPSIENSI
DISPVTABVNT

P R A E S E S
IOH. FRID. CHRISTIVS
PHILOS. D. ET SECRETARIVS SAXONICVS

ET RESPONDENS
IOH. HENRICVS HAVSSMANN
MEINVGENSIS FRANCVS THEOL. STVD.

A. D. VIII. IVNII. AN. C. cclxxxviii.

LIPSAE
LITTERIS BREITKOPFIANIS

DESCRIPTIO LITTERARUM ET POLITICARUM

DE

RESTITVENDA
PRVDENTIAE CIVILIS
VERA METHODO

ITEM

DE DOCTRINA
NICOLAI MACHIAVELLI
PRAEPARATIONEM

EX AVCTORITATE ORDINIS
PHILOSOPHORVM

IN ACADEMIA LIPSIBNSI

TRACTANT

P R A E S E S

IOH. FRID. CHRISTIVS

PHILOSOPHVS ET ACADEMICVS SAXONICVS

ET RESPONDENS

IOH. HENRICVS HAVSSMANN

MENINGENSIS FRANCVS THEOLOGVS

A. D. VII. IAN. AN. G. MDCCXXVIII.

LIPSIAE

LITTERIS BREITKOPFIANIS

DE
RESTITUENDA PRUDENTIAE
CIVILIS METHODO
ET DE
DOCTRINA NIC. MACHIAVELLI
PRAEPARATIO

QUae plerumque senum querela est, & infortunatorum, aegroque animo hominum, ut praesentia minus probent, atque contra laudibus antiqua tollant: eam quidem nos hac tempestate, quod ingenue fatendum est, quodammodo amplectimur, nec senes, nec de fortuna querentes. Fatemur autem tua causa, quicumque haec legis, si in ea es opinione, quae non tua, sed quasi seculi est; ut rationem bene atque commode vivendi, prudentiam civilem, bonas litteras, ceteras artes omnes, quibus vita hominum, aut sustentatur, aut ornatur, ita ad liquidum perductas pures hoc tempore; ut praehis rebus vetusta desiderando, felicitati temporum iniuria fieri videatur.*

*Antiqua
litterarum
prae praesentibus
non spernenda.*

* Notae sunt Gallorum ad id argumentum altercationes, & qui quasi classicum eius belli cecinit PERALTI liber cum poemate sane ineptus & adfentatorie scriptus, ubi ut ceterarum artium, ita & eloquentiae antiquae, cum Galliculorum hodie cincinnis, inflituere ausus est comparationem.

Vtilius idem ac verius esse, si antiquis sua consuetudine reuerentia.

§ II. Discendum igitur, ut sine ulla contentione, & amico diffidio, ita haud tamen paullum ab eorum sententia, qui litteras nostro tempore mirifice excultas laudant. quod cum tolleret animos, securitatem etiam atque ignaviam facile plerisque, qui se doctos sperant, nisi valde me fallit animus, adhuc induit: contra illa meliorum olim temporum persuasio, nimios premit spiritus, acuitque discendum studia, ut in penitiora litterarum indies cupiant penetrare. Verum non utilitatem magis ea res nobis probatur, quam aequitate, atque liquido veri lumine; ita quidem, ut non omnia antiquis tribuamus, agnoscamusque etiam eorum in quibusdam peccata, in quibusdam imperitia, atque seculorum quasi vultus sat inter se subinde similes: esse tamen fateamur in nostris pleraque, quae adhuc inculta neglectaque iaceant, sintque digna, aliorum temporum exemplo aliquando restitui. Qua moderatione adhibita confidimus, nec suffragium cordatiorum in sententiae patrocinium; nec nobis rationes, si exquirantur, atque in hoc iam argumento sit versandum, de fore firmas luculentasque. Ceterum, antiquis temporibus omnia tribuere velle, stolidum; contra nostris, inconsultum, temerarium atque paene impium haberi merito possit.

Prudentiae civilis rationem antiqui tenuere, quam nostri homines, relictus.

§ III. In his disciplinis, quas equidem nostra tempestate nondum restitutas esse censeo, numeranda est, nisi fallor, prudentiae civilis tradendae vera ratio. quanquam enim artem politicam, siue recte curandae reipublicae leges, litteris mandare etiam nostris temporibus instituerint multi, nec spernendi in his auctores: vereor tamen, ne non eam viam institerint, qua una iudicium de rebus vere politicum acquiritur. Ut enim de minutis quibusdam principatus commodis non aliena docuerint; ad summam tamen rerum quid publice pro-

profit, vulgo aut non vident, aut tacent, aut praeceptis falsis inutilibusque nimium obumbrant. Rident *Risui ob id* propterea, nec iniuria omnino, qui ad clauum sedent *haec litte-* regendae ciuitatis, cum rerum peritiam sint adsecuti, *rac.* ideoque prae ceteris ut plurimum politice docti videantur, pleraque omnia id genus praecepta, tanquam inanes umbraticae diligentiae scholas. Nec ferme aliter *Nec spe-* sperandum hodie, per Germaniam saltem, quam nos *randus fa-* imprimis spectamus: ubi ex abdito res geri, atque sum- *cile earum* mam consiliorum sedulo occultari inter primas impe- *apud no-* randa artes censetur: nec adeo licet, neque expedit, sci- *strates ho-* ri in vulgus, quibus rebus utilitas publica constet. *nos.*

§. III. Antiquissimis contra temporibus, dum *Ratio olim* Graecorum res & deinde Romanorum populari libertate *contraria,* florere, publicum de rebus maximis consilium, at- *cur flore-* que cura reipublicae cum vniuersis communicata, ho- *rent.*

mines publici status curiosos & imperandi peritos ipso rerum usu effecit. Hinc ex illorum libris, quorum vti- nam ad hoc argumentum plures durassent, vera artis eius ratio rectissime colligitur: saltem historicorum voluminibus, vbi de republica diserte scripta desunt, haud incommode vtimur. Deinde postquam Roma- *Et aliorum* norum vires in foedam tyrannidem vertissent, cum ipsa *temporum* republica amissa, etiam doctrina de republica in spon- *haec parte* giam incubuit. *studia.* Mediis temporibus, ut omnium re- rum, ita & publicae utilitatis imperitia laboratum est. Superioribus seculis, cum ab inferis veluti reuocarentur litterarum studia, ne quidem huic doctrinae defuerunt decora ingenia, quorum ope atque opera, istae rationes probo commodoque ordine deductae, denuo paterent: verum obnitente inscitia potiores id genus *Nostro tem-* libri deinde suppressi, atque e manibus plerorumque *pore libri* excussi sunt. *fere optimi*

Nic. Machiavellus, in politicis prope princeps, temere damnatus. §. V. Haec iniuria ne non & facta fuerit Nicolai Machiavelli Florentini scriptis, vereor, sane multos esse, qui hodieque dubitent. In odio iamdudum est apud plerosque eius viri nomen, atque libri eius damnati, tanquam saevae tyrannidi incentium scripserit, atque impias crudelitatis leges ediderit. Quae opinio, cum

Causam dicere ad-versus opi-niones vulgatas, arduum est.

Et nos ali-quando contra nisi, emer-simus tandem industria.

nemo sat grauis atque diligens viri defensor extitisset, diuturnitate temporis adeo inoleuit, vt vel acquisitissimo ea de re arbitro videri possit is nouitate saltem colorum, spirituque declamatorio, atque paradoxis delectari, quemadmodum & Baelius** censuit; quicumque Machiavellum, longo adeo tempore aut damnatum aut spretum, defendendum commendandumque sibi sumat.

Etiam nobis sic olim visum est; vt vel inuitos trahit iudicii quasi publici auctoritas: & nos, quos illo tempore prudentiae elementa docuimus, in Machiavelli scripta inspicere aegre passi. Ex eo pudor, ne viderer minus mihi lecta post alios damnasse, permouit, vt sedulo eos libros euoluere. Miratus primo non apparere, quae expectationi, quantam fecerat contra sententiarum error, satis responderent: mox deprehendi, grandem inuidiam homini immerenti post fata constatam, aduersariorum aut impericia, aut liuore. Adeo, vt tota via aberrarint omnes, quicumque de doctrina Machiavelli, illud iudicium vt-cunque secuti, sententiam dixerunt.

Baelius adductus.

** In indice historico & critico, vbi de Machiavello, Quelques-uns, inquit, le regardent comme un ecrivain fort zélé pour le bien public. cela sent un peu le paradoxe. Deinde in adnot. lit. M. & lit. E. verbis: Les maximes de cet Auteur sont tres mauvaises, le public en est si persuadé, que le Machiavellisme, & l'art de regner tyranniquement, sont des termes de même signification. Ex animo quidem vir probus cordatusque. Verum nec fatis

tis legerat Machiauellum, nec satis, opinor, operae dederat his litteris, vt diiudicare, quid eius doctrinae noceat, quid minus, posset.

§. VI. Scilicet prudentiae ciuilibus consulti, vbi de *Politico-*
optima republica disputant, in tres abeunt sectas. Alii, *rum se-*
aequam tantum probant omnibus libertatem, docent- *tae.*
que, vnus paucorumue potestatem reipublicae inutilem
esse: alii, optimatum validum esse volunt in ciuitate
imperium; regiam potestatem non probant: alii, regis
nomen auctoritatemque, vt certissimo reipublicae bo-
no, commendant. Ex illis, qui nimium propendere
in libertatis studia videntur, nimiumque principatus *Monarcho-*
nomen atque vnus imperium odisse; vulgo vocantur *machi.*
populares, siue publicolae, aut, quod dictis & scriptis
regiam potestatem solent impugnare, nouo vocabulo,
Monarchomachi, Gallis, *les Republicains*. In postre- *Contraria*
mis contra cum sint, qui aut iudicii imbecillitate la- *his secta:*
bantes, aut adulationis foedae studiis abrepti, regio
nomini nimium, & omnia tribuant, atque tyrannidem
blandis prima specie, religiosisque, si Dis placet, prae-
ceptis instruant, vel in perniciem generis humani ali-
quando cessuris: etsi sentimus eorum non minimum
esse numerum; vocabulum tamen huic generi pro-
prium nondum, quod sciam, inuentum est. Possis
interea, si velis, per contrariam ad Monarchomachos
rationem, quod egregiae potestatis splendori prae-
supplicant, appellare *Monarcholatras*. Quas duas in-
ter se sectas facile agnoueris e regione, atque, quod
ajunt, toto coelo distare. Nil iam attinet dixisse, de *Et media.*
alia, quam & nos amplectimur, eorum secta, qui non
semper & vbique vnam reipublicae formam ceteris
praeferunt, sed quosdam populos pro dispositione
morum, aequalitate legum rectius vti; quosdam &

sub vnius imperio arbitrioque melius viuere, agnoscent: sique optimam rempublicam mixtam potius volunt, quam vni e tribus formis omni parte adcommodam. Hos, si doctrinae causa cupias, possis exemplo iuris prudentum vocare, quod miscent formas, *Miscelliones*; aut, quod studium est, diuidere sententias, *Herciscundos*.

*Machia-
velli secta
contraria
ei, cuius
esse puta-
tur.*

*cum sit e
Monar-
chomachis.*

*Disquisi-
tionis no-
strae ratio.
Qua de
causa
suscepta.*

*Ordo di-
cendorum.*

§. VII. Ex illis autem contrariarum opinionum alteri qui adhaesit, non potest non quam maxime aduersari praeceptis omnibus, quibus opposita nititur sententia. Vt ideo liquidius patefeat temerarium de Machiauellii scriptis iudicium. Is enim tantum abest vt sit, qui putatur, regiae potestatis ac dominatus fautor nimius, artiumque tyrannicarum inuentor & auctor; vt potius, si quid ab aequitate in doctrinis eius recessum est, libertatis nimius, atque si quis alius vnquam, plane Monarchomachus sit dicendus. Quod vt nouum videatur, nec ab aliis aequanimaduersum: dabimus tamen operam, vt, quam euidentissime fieri potest, id ipsis Machiauellii verbis, quae postea diligenter adducemus, lecturis comprobetur. Ea quidem fini, vt & nomen viri non mali, quod innocentiae vita functorum oppressae debemus imprimis, famae quasi restituatur: & libri probe, eleganterque, nec spernenda rerum prudentia conscripti, sed abiecti paene adhuc & fastiditi, non minimo prudentiae ciuilis commodo, in manus studiosorum denuo tradantur. Ita enim uero versabimur in hoc argumento, vt causis non fauoris minus quam odii procul habitis, sententiam primo de scriptis eius nostram strictim explicemus; deinde summam eorum, quae ab aduersariis contra Machiauellii doctrinam dicta sunt, breuiter reiiciamus: postremo, quae sententia ipsius de singulis prudentiae ciui-

ciuilis capitibus fuerit, & quam libertati omnia faueant, e verbis eius adcurate persequamur. Quodsi absoluti ea & finiri vna hac disquisitione minus liceat; non grauibitur, opinor, acquis lector, si peragenda rei diem proferimus, atque hanc scriptonem, more nostro, duobus tribusue libris, separatim edendis, dispecimus. Item alia opera, pro moribus iminentis Machiauelli, qui & atheos iniquis criminatioribus dilatus est, vindicias scribemus***.

*** Iam dudum id promisi, Noctium academicarum libro III. obseruatione XVIII. quo loco & imagines Machiauelli restitutaе sunt.

§. VIII. Nicolaus Machiauellus, Florentinus, *Genus Machiauelli & vita,* nobili genere prognatus, (gentis enim nomen hodieque, nisi fallor, domi clarissimum, & nuper, ut adoptione aliorum ad posteros seruetur, testamento cautum,) a iuuenilibus annis, initio seculi post Christum natum XVI. mediam aetatem exigens, studia litterarum percoluit; anno demum, post Seruatorem humani generis natum, MDLXXXI, nisi etiam aliquanto serius, non, ut alii, anno MDLXXVI. XXVIII. XXX. *& de obitu eius errores.* vita senex functus; eloquentiae, dum viueret, rerum antiquarum, historiae, & inprimis prudentiae nomine ceber, etiam versibus quaedam, ut cetera omnia, *Item scripta breuiter per-* Herusco sermone, eoque castigato, nec infeliciter *consentur.* scripsit: inest enim cum vbertate venustas. Eclogis *Poemata,* constant, quae tum Italici *Capitoli* vocabantur, spectantque ad doctrinam morum & ad historiam, ut sunt, *quae iuuenis scripsit.* i duoi decennali; res per Italiam gestas, viginti annis ab MDCCCCLXXXIII. si absoluisset Machiauellus, breuiter exhibentes. In illis sunt, de occasione, de fortuna, & id genus alia, est & *Asinus aureus* versibus scriptus (*P Asino d' oro*): quo commento sane fat lapido,

Fabulae,
cuius acu-
mins faci-
le vicit
Boccacium

argumen-
rum exhi-
betur.

Comoediae
percenfen-
tur.

Summo
plausu a-
ctae.

Ex his cri-
mina in-
tentata.

Iouius le-
uiter ob-
iurgatus.

pido, Luciani & Apuleii Milesias quodammodo imitatus, ab erubescendis tamen abstinuit. Alia eius parilis argumenti fabula, *Belfagor* inscripta, Italice, *No- uella piaceuolissima del demonio che pigliò moglie*, soluto continuoque sermone habetur. quam deinde Ioh. Fontanus (*de la Fontaine*) in libro anilium fabularum, (*les Contes*) improbis iocis referto, metro adstrinxit mimico. Ea Machiaulli fabula mulieres petuntur. en argumentum. Multi ad inferos cateruatim descendentes, quaestione habita, vxorum culpa fato maturato eo venisse comperiuntur. eligitur aliquis et principibus genius malus, qui, quo magis de ea re constet, superum petat aethera, vxoremque explorandi causa ducat. Emergit ille, Florentiam aduenit, nobilem ibi feminam & formosam, magna pompa domum ducit. sed varie ab vxore vexatum antiquas sedes repetere, atque orci labores, quam coniugium ferunt maluisse. Duas etiam Plautum imitatus comoedias scripsit, oratione soluta: inter primos, qui id argumenti Hetrufce tentarent. altera earum *Mandragola* inscribitur, novi liberiorisque argumenti: altera, *Cliria*, e Plauti *Casina*, minus religiose tamen, quod alia ex ingenio addidit, alia detraxit, expressa est. Eo nomine multum placuit ciuibus suis, etiam, vt Iouius testatur, Leoni X. pontifici Romano, qui has easdem fabulas, postquam Florentiae miri leporis famam adquisierant, & Romae agi iussit. Verum hac eadem opera valde, nisi fallor, displicuit tantum non vniuerso cucullatorum siue clericorum ordini, quorum mores multo acricque, in *Mandragola* praefertim, vbi sacerdos veteraror inducitur, sale perfricuit. Hinc, hinc, opinor, illae criminationes. Hinc est, vt solet id genus, si quando eorum vitia tanguntur, ipfius religionis, sacrorumque, dei- que

que causam proditam inclamare; vt *irrisor* fuisse iactaretur & *atheos*. Neque enim, o boni, *sat comites* videmini *aestimasse* *Hetruscos sales!* **

* Vir adcuratus scilicet, in introductione ad historiam tomo III. p. 162. vbi de Caesare Borgia, annum edit XXVIII. & qui Machiaueli vocabulo scripsit in indice eruditorum compendiario fluctuatus annum aut XXVI. aut XXX. etiam de cetero haud multis versibus multifariam falsus. Non *vnam* tantum comoediam, *nec Graccos imitatus*, scripsit; quod est e Iouii verbis perperam, vt & aliis huius indicis locis, intellectis: nec viuente Machiauello libri damnati sunt, nec is de principe solus: nec vnquam de migrationibus populorum, nec de ruina imperii Rom. eius liber exiit; qui e versionis latinae titulo errores sunt. Vt numeros de historiarum exitu corruptos, & id genus alia taceam. Verum has aberrationes lusum tantum atque iocum fuisse dicas, prae iis quas Sincerus aliquis in vita Machiaueli scribenda subrepere sibi passus est. Parcemus, vbi in viam reducendi sunt, veris viuentium nominibus. Nostra autem ratio e Iouio constat, qui primo eo ordine Machiaueli elogium posuit, vt necesse sit, post annum XXX. obisse; & memorat paulo ante occupatam a Carolo V. Imp. Florentiam mortuum: quod incidit in annum XXXI.

** Iouii verba sunt, qui videtur sub his abscondere voluisse stomachum, quem acres comoediarum stimuli, aduersus earum auctorem, Machiauelum, mouerant. Alio tempore etiam e quodam in Clitia ioco intentatum leuitatis impietatisque crimen, nullo negotio dissipabimus. Cohibemus enim limites huius academicae scriptionis.

§ VIII. Deinde scripsit disputationum ad primam Titi Liuii annalium decadem, (*Italice, Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio*) siue de republica, libros tres: quibus prudentia status popularis egregie luculenterque, & magno pro libertate animo, traditur.

B

tur.

Errores aliqui sublati.

Iouius illustratus.

De republica, siue disputationum ad Livium libri.

tur. In his pleraque sunt non innoxia solum, sed cetero dignissima: contra perpauca, quae vix aliquem dedere locum, vbi aduersariorum malignitas liuidum figere dentem posset. Excipit hos de republica, libellus vnus de principe; (Italice, *Il Principe*.) nouum principem, & acquirendi in ciuitate libera, & tenendi dominatus ijs praeceptis instruens, quae necesse est doceri ab his omnibus, quicumque noui principatus siue tyrannidis rationes iudicio politico tradere instituant. Nihil in eo, aut perparum, ad bonos principes, aut electione, aut iure antiquo imperium tenentes: quibus ad conseruandam potestatem nullis artibus opus est, nisi clementia & moderazione. Fal-

De principe liber vnus.

Iouii & securitas hic notata.

litur ergo Iouius, & praeter morem in Machiauellum mitis atque benignus est, quando ait eo libro *optimum principem formari*.*** Serio quidem principem praeceptis format, nec is natus est libro, quem viri docti, Schuppius, Chr. Thomasius, alique putarunt; sed nouum, id est, non bonum; quippe qui vel vi, vel technis, imperium sibi parauit. Idcirco valde moueor, vt credam, librum de principe esse post illos de republica, tanquam ad absoluendum argumentum, compositum: * atque illis quidem probam & votis petendam reipublicae formam; hoc autem libello, tum praesentem, & necessariam magis quam bonam, rerum conditionem, Florentinae ciuitati, ac toti Italiae, a Machiauello caute representatam.

Ordo, quo hi libri legendi.

Princeps Machiauelli olim placuit.

Quo tempore scriptus, N. L.

*** Videmus tamen ex his verbis, nondum aliqua infamia Machiauelli principem laborasse Iouii tempore, sed eum librum putatum esse, quo optimus princeps recte posset instrui. Quo magis liquet, quam temere & quam festinato deinde damnatus sit.

* Hoc ordine etiam, vt princeps sequatur libros de republica, posuerunt editiones operum sat vetustae & castigatissimae:

in

in recentioribus fecus. Etiam dedicationes librorum testari videntur, principem post illos scriptum: quanquam editus sit, vt Baelius vult, non enim vidi id genus exemplum, anno cto lxxv.

§. X. Eiusdem sunt de re militari (*dell arte della guerra*) libri VII. perpetuo dialogo eleganter scripti. vbi militiam hodiernam ad leges disciplinae antiquae Romanorum reuocare nititur. Castrucii vita brevis est, habeturque, cum aliis quibusdam parilis argumenti minutis scriptionibus, ** in operibus Machiaueli, post historiarum libros. His autem, qui numero sunt octo, titulo, *delle historie Fiorentine*; postremum ni fallor, atque limatissimum viri opus: res ciuitatis patriae ab antiquissimis temporibus, ad finem prope seculi post C. N. XV., speciarim ad obitum Laurentii Medicei, illius litterarum patroni, anno M CCCC XCII; morte, puto, praeuentus, ne & recentiora scriberet; praeclare prudenterque diduxit: nec minore opinor, fide veritatisque studio, quam diligentia. quam vt partium studiosum notat Iouius: qui, quod & circa res Florentinorum, & in vita Castrucii scribenda, ab illius rationibus haud paullum sibi recedendum esse putarat; videtur locum criminationibus quaefisse, ne sibi in historiis contrarius, magnae auctoritatis haberetur. Hinc, puto, isto auctore, etiam alia parte memoriae viri nocitum. quanquam ne quidem illa inuidiae vis obstare potuit, quin egregias laudes, quae non nisi summo ingenio viris inpendi possunt, Machiauello consecraret Iouius.

** Sunt istae, *Descrizione del modo tenuto dal duca Valentino nell' amazzare Vitellozzo Vitelli* quae sequuntur. *Ritratti delle cose della Francia. Ritratti delle cose dell' Alamagna.*

*** Legito elogium, numero paginarum 161. secundum editionem operum splendidam Basileensem, anni cto lxxxv.

De re militari.

8 historie arum libri.

Fides Machiaueli nondum dubia.

Inuidia cineribus facta.

LXXVIII. quod ut liuore aspersum, plenum tamen est Machiaueli laudibus. Modo *mirabili plane ingenio fuisse*, atque omnibus rebus apto: modo *perargutus, & docilis, falsique iudicii plenus, eloquentissimusque* praedicatur. Etiam vide, an haec conferri possint in hominem veteratorem & atheum! Atheos ego cum Davide stultos esse omnes puto. Magna contra ingenia plerumque & proba: quamquam mediocribus esse tales non videantur.

Editiones operum percensentur.

*Vetustissima singularum scriptio-
num.*

Venetae operum omnium.

Alia Sicilia,

§. XI. Atque haec sunt, quantum eorum editum est, Machiaueli scripta; hoc ordine, quo nos percensuimus, verisimile est, composita: quare eadem serie in operibus poterant edi. Verum aliter vulgo, atque a postremis initium factum: ideo, quod ordinem ducere grauitate rerum historiarum libri facile visi, id intellegas admisum. Singula, puto, primum separatim edita, initio seculi XVI. Baelius vult librum de principe anno a Christo cIo Io xv. primum luci expositum; & credibile est: ceterum ego nec vidi, nec in bibliothecis adhuc magnopere quaesiui, adeo vetustum ex his scriptis exemplum. Viuente Machiauello pleraque typis exscripta sane oportet. Quod liquet, aut opera omnia, aut partim, excusa sunt Venetiis apud Paullum Manutium Italice, anno cIo Io xxxxi. octonis paginae partibus, & ibidem cIo Io L. duodenis, item opera certe vniuersa eadem in vrbe & eodem anno, quaternis. Quae editio, ut rara, plerumque tamen habetur apud eruditos: eaque ego plurimum vsus sum. Deinde Panormi heredes Antonielli, anno cIo Io Lxxxiiii. instituerunt dare nouam operum editionem, eamque quam fieri posset, castigatissimam, octonis paginae partibus. non liquet, an perfecerint. Certe eius editionis ad Liuium libri, & de principe, cum vita Castrucii, & quae solent addi minutis, ad politicam, huius viri scriptionibus, in bibliotheca mea sunt.

Prae-

Praefixa est erudita & cordate scripta, pro calumnia a Machiauello defendenda, Siculi cuiusdam praefatio, cuius laudatur praefatio. quam vt egregiam, post huius disquisitionis partem alteram exseribi typis iubebimus. Reperitas inde vidimus varia forma, at minus castigatas: quas vel tetigisse operae pretium non est. Sed recentissima operum editio memoranda, vt curata est Hagae Comitum, anno c1o 1500 xxvi. bis atque decies pagina diuisa. Nihil vel additum vel detractum hic vetustis exemplaribus, ceterum typorum nitor & chartarum commendari meretur. etiam sat emendata perfunctorie inspicienti visa est. Hanc vnam in tabernis libellionum vulgo inuenias.

Editio recentissima Hagensis.

§. XII. Latine verti de principe liber maturius, quam cetera, est coeptus. Sumfit id sibi Telius quidam, natator sane non Delius. Tamen saepius, amore Machiauelli, ea interpretatio excusa est. In Bibliotheca nostra est, Basileensis Petri Pernae c1o 1500 lxxx. octonis: & ex ea expressae nonnullae Argentoratenses heredum Zetznerianorum duodenis, a. c1o 1500 xxii. & alias. In omnibus adnectuntur praeter Posseuini iudicium, & Oforii reprehensiones, etiam Agrippae & Maecenatis orationes de republica ad Augustum habitae ex Dione, item iudicio bibliopolarum acuto scilicet, tanquam antidota venenis Machiauellicis opposita, Steph. Iunii Bruti vindiciae contra tyrannos, & anonymi, de iure magistratum in subditos. At enimvero cum Machiauello Languerus, si quis alius vnquam, pulcere consentit. Deinde apud Zetzneri heredes etiam prodire libri de republica, siue ad Lium disputationes, a. c1o 1500 xviii. duodenis, alio interprete, qui in praefatione pro virili sua defendit Machiauellum: verum ne haec interpretatio sat proba est atque concinna.

Interpretationes Machiauelli operum Latinae.

Telii notata.

Bibliopolarum error.

Alii interpretes cens.

Legimus & historiarum libros latine eodem prope tempore versos, a medico quodam, cuius nomen excidit. Non incommode omnino homini cessit, & sat latine scripsisse diceres, nisi nimium saepe grammaticam omnem soloeca dictione euertisset. Interpretationem Telii, librum de principe denuo editurus, hinc & inde emendauit, Herm. Conringius; verum quandoquidem non satis Italice peritus fuisse vir aliqui doctissimus videatur, neque sic satis comta est principis translatio: praeterquam quod is sit Telii labor, cui spongia rectius possit ac debeat adhiberi, quam vlla emendatio. De cetero in animaduersionibus Conringius interdum non satis perspexit sententiam hominis Itali; interdum ideo, quod omnia ad politicam Aristotelis referat atque comparet, iniquus iudex est. Prodiit ab ipso liber de principe, addita vira Castrucii latine, & animaduersionibus politicis, Helmaestadii 1660. quaternis paginae partibus.

Interpretationes Gallicae,

Amcloti laudatur,

item Anonymi recentior.

Germanice Machiavellus nondum versus.

§. XIII. Longe rectius de principe librum Gallice interpretatus est, libris accurate transferendis exercitatissimus, Amelorus: (*Amelot de la Houffaye.*) quidem didit, cum breuibus notis, sed probis, Amstelodami apud Vuetstenios, a C. N. *CLIOICLXXXIII.* forma minore, praemisitque praefationem apologeticam, satis, puto, cordate scriptam. Eadem forma, tomis aliquot, alia Amstelodami a C. N. *CLIOICLXXXII.* prodiit interpretatio Machiavelli operum Gallica; haud scio an omnium: quae, quatenus inspexi, mediocriter visa. Praeterea, quidquam ex iis libris, alia lingua versum, non vsurpauit. Necdum Germanice Machiavellus, quod sciam, vlla sui parte legitur. Meritus sane, qui & sic, & alio quouis celebretur pacto.

§. XIII. Iam vbi strictim percurramus quae de vita

vita viri & scriptis, alias non aequè memorata, dicenda fuerant; antequam ad ipsam damnationis causam accedamus, monendi lectores sunt, ne parent Machiauellum dum viueret impetuum, atque eius scriptis maculam iniustam. In magna, quod satis liquet, principum virorum existimatione consuetudineque vixit: nec imi subfellii aliquis, nec umbraticus scriptor: eruditione, eloquentia, acumine, rerum peritia celeberrimus. Libri eius, dum viueret, auide summoque cum plausu lecti: in manibus habiti: eloquentiae studiosis in exemplum propositi. Docet vel inimicus Machiauello

Iouius. Aliquanto post mortem, cum Iouius scriberet, id est, circa annum MDL, crescenti indies famae obstrepere inuidia vix ausa est. Nondum enim atrociter Iouius impetit, sed oblique quasi ferit. necdum exserto obelo is signauit, quod probe animaduertendum est, politica viri scripta: laudat potius valde, & optimum ait principem formasse, bellicis praeceptis duce[m] instruxisse, & traditis exactae prudentiae documentis in deliberando & consulendo eximum senatorem effinxisse.

Quorum primum ad librum de principe, alterum ad eos de re militari, postremum ad disputationes in Liumum spectare, in aperto est. Nec vitare potuit, quin adposito eleganti Antonii Vaccae epigrammate tumulum Machiauelli meritis laudibus cohonestaret. In hunc modum,

Quisquis adis sacro flores & ferta sepulcro

Adde puer, cineri debita dona ferens.

Nam veteres belli & pacis qui reddidit arteis

Iampridem ignoras regibus & populis,

Erruscae Machiauellus bonos, & gloria linguae,

Hic iacet, hoc saxum non coluisse nefas.

*Machia-
velli lau-
des dum
viueret ce-
lebratae.*

*Post obi-
tum obli-
que pri-
mum peti-
tus.*

*Iouius &
scripta
Machia-
velli lau-
dauit.*

*Epigram-
mata in
laudem
nostri a Va-
ccio apposi-
ta.*

Laborat

Laborat versus ab ultimo proximus; neque qua depravatione id factum, in proclivi est: nisi ordo vocabulorum turbatus, & sic metrum restituendum est,

Machiauellus honos Eruſſae & gloria linguae.

Etiam Ioh. Latomus, qui de cetero per omnia prope Iouii elogia poeſin nimis adſentatorie exercuit, honorificum ſcripſit Machiauello epigramma,

Quum ſibi praeteneras odioſo radier aureis

Vero, vix aliquis, Machiauelle, ferat:

Id vero facias; laudemque e dente pararis:

Quanta fuit linguae viſque venusque tuae?

*Salua ergo
rum viri
fama.*

Haec ergo quo tempore edita ſunt, nondum potuit fama Machiaueli, eo modo, quo poſtea, laborare. Quod & idem operum editiones per Italiam eodem tempore repetitae arguunt: inprimis Panormitana, quam ſane Antonielli ſub oculis inquisitionis Hispanicae procurare auſi minime fuiſſent, ſi vel priuatis Cleri iudiciis Machiauellus iam tum damnatus: qui male tantum audire apud imperitos coeperat. Quanquam ne quidem poſt fulmen pontificium plane ceſſarunt Itali, in edendo Machiauello, lucri, puto, cupiditate, quae libelliones in libros quosuis vetitos familiariter valde incitat. Verum inemendatae hae editiones, vt furtim cuſae,

*Aduerſarii
Machia-
velli per-
cenſentur.*

*Oſorii le-
viter ar-
guitur er-
ror.*

§ XV. Hieronymus Oſorius an Innocentius Gen- riletus, eorum qui Machiauellum aperre oppugnarunt, primus (+) fuerit, ego vero non diiudico; nec operae pretium eſt. de utroque alii. (++) actum non agimus. Oſorius quidem vnum tantum Machiaueli caput impetit, vbi religionem Chriſtianam prae Romanis ſacris videtur ſpreuiſſe. Verum monaſtica tantum inſtituta non probat noſter, non ipſa Chriſti dogmata: atque ea non ita bellicae virtuti in animis hominum exciandae videri

videri idonea, quam antiquos Romanorum ritus. Et quid si hoc vnum tribueret superstitioni Romanorum, vt haberent animos pernicaces, sanguinarios, mortisque contemptores magis? noluit, puto, Christus populum sibi formare bellatorem, contumacem, implacabilem: sed mansuetum. In aperto igitur docti alias & eloquentissimi Iberi error. Contra Gentiletus, qui & vulgo Antimachiauellus, a libri, puto, titulo, quem editum alii dicunt c. 15. 15. LXXI., omnem viri politicam euertere, aut, quod Bosius voluit, ego enim hunc librum non vsurpauit, impietatem arguere annis: quam parum feliciter; id vero satliquet. Rem tetigerunt, Albericus Gentilis, Conringius, Baelius. (†††) Nec tu expectato, quicumque haec legis, vt id genus aduersariorum argumenta dispungam: quos satis confutatos putes, licet; si legendos dederis. Inter eos Ioh. Molanus ab aliis laudatur, qui Coloniae apud Godofridum Kempensem, anno c. 15. 15. LXXXIII. editus fuerit, & Ioh. Laurentius Lucchesinus, c. 15. 15. LXXXVII. Est etiam anonymus, qui libros tres *commentariorum de regno aut quouis principatu*, cetera, aduersus Machiauellum edidisse dicitur Vrsellis c. 15. 15. LXXXVIII. P. Ribadencyra *de religione & virtutibus Principis C. siue de badency- Principe Christiano*, aduersus eundem Hispanice scripsit libris II. c. 15. 15. LXXXV., qui Italice versi prodierunt Brixiae LXXXVIII. deinde & latine per Germaniam aliquoties. Inueni praeterea Thomam Bozium Eugubinum, qui *de imperio virtutis* aduersus eundem libros II. & *de robore bellico* vnum edidit. Coloniae, c. 15. 15. CXXV. Et hi sunt fere, praeter Posseninum, de quo postea, qui professi operam contra scripserunt. Non est in eorum numero, quem esse aliqui vario errore dixerunt, (*) Mornaes. Verum sint forsassis & alii: iam taedet tot numerasse libros, quibus omnibus carere potuissimus nullo detrimento. Agnoscis interim, aduersarios Machiaelli omnes, aut Hispanos, aut

Ioh. Molanus,

& Lucchesinus,

Item P. Ribadencyra,

& Thomas Bozium.

De aduersariis

Machiaelli cau-

aut sacerdotes & pontificios, aut saltem tales fuisse, qui libertatem & rempublicam nec habent, nec ideo norunt: contra, e Germanis, Anglis, Barauis, vbi salua respublica, sat acres viro defensores ortos.

Qui primus eorum fertur, Politus.

† Consulto transimus, quae nos non vidimus, atque aut minuta, aut huc ingratis tracta videntur. vt iam anno cło 1511. extitisse Machiauello aduersarius dicitur a Possuino, in fine iudicii de eodem. *Ambrosius Catharinus Politus*, inquit, *Senensis, Archiepiscopus Compsanus, in disputationibus quibusdam Romae anno huius seculi quinquagesimo secundo editis apud Anonium Bladum: inter quas vna est*, de libris a Christiano detestandis, & a Christianissimo penitus eliminandis. *Vbi mox subdit alterum caput: Quam execrandi Machiaueli discursus, & institutio sui principis.*

†† Conringius in praefatione ante principem Machiaueli a se editum: Baelius in indice historico & critico, vocabulo, Machiaueli.

††† Gentilis quidem de legationibus libro III. cap. VIII. reliqui iis locis, quae modo laudauimus.

Errores Becmanni aliorumque quidam notati.

* Scilicet Ioh. Christophorus Becmannus, meditationum politicarum I. §. VI. & qui eum secuti sunt eiusdem argumenti scriptores. Is enim, *Stephanum Iunium Brutum, quem alii Hottomannum, alii Mornacum esse putarent, libro, de iure subditorum aduersus tyrannos*, aduersarius Machiauello extitisse ait. quibus in verbis triplex erratum inest. Primo quidem Hubertum Languetum, non Hotmannum aut Mornacum, sub ficto Bruti latere nomine; monstrauit, ni fallor, singulari dissertatione Baelius. deinde Bruti libellus, *Vindiciae contra tyrannos* inscribitur; non eo, quem Becmannus refert, titulo. Alius enim est Anonymi libellus, *de iure magistratum in subditos*, quae sequuntur; & is regiae potestati aduersarius, e Gallico conuersus & editus Lugduni cło 1511. Postremo neutrum eorum scriptorum non modo aperte aduersus Machiauelum compositum non est: sed ne oblique quidem, quod sciam, legi autem perfunctorie virumque, eius doctrina in his tangitur. Inde scilicet error viro erudito obrepit, quia, quod supra §. XII. monuimus, uterque liber vt aduersarius, cum Machiaueli de principe, saepius excusus est. §. XVI.

§. XVI. Ad annum a C. N. clō Io Lxxx. aduersa-
 rius Machiauello immerenti ortus fuerat, qui peruin-
 ret auctoritate, longe grauiffimus. Scilicet Innocentius
 VIII. pontifex Romanus, antequam ad summum fasti-
 gium eueheretur, quaedam aduersus Machiauellum col-
 legerat: (***) quod onus deinde imposuit in humeros
 Antonii Posseuini, qui quam pulere, quod ad Machia-
 vellum, sustinuerit, dicant iam saepius citati, Conrin-
 gius, Baelius, Becmannus, alii. alio tempore ipsa Pos-
 seuini verba post hanc disquisitionem dabimus scholiis &
 animaduerfionibus illustriora. Verum vt te, beneuole
 lector, cum iam discedere ab hoc argumento animus sit,
 exhilaratum aliqua fabula dimittam; quo magis agnoscas
 quam diligenter legerint Machiaueli scripta, quicunque
 sententiam de eo suam, ferme praeter vnum illum Sici-
 lum anonyum, & Gasp. Scioppium, expromere susti-
 nuerunt: ecce quam pulere sibi contradicant vel defen-
 sores viri. Alii contendunt, Machiauellum fuisse elo-
 quentem sed ineruditum: alii contra eruditum fuisse, sed
 ineloquentem. quae bifariam pugnant. cum potius adeo
 eruditus fuerit noster, vt imperitiae accusare plane ne-
 queat, quicunque legerit: atque e diuerso adeo eloquen-
 tissimus, vt credibile non sit, posse haberi minus eloquen-
 tem ab eo, qui vel inspexerit. In illo ordine sunt Iouius,
 qui valde laudat eloquentiam, atque, *sermonem patri-
 um nouis planeque Atticis vinculis adstrinxisse*: verum
 vult idem sibi credi, quod ipse Machiauellus de se profes-
 sus esset, graecarum litterarum latinarumque rudem fa-
 isse. Campanella, teste, qui huic accedit, Becmanno, *in-
 trancursu* loco indicato, & Voetio, omnium scientiarum imperi-
 tissimum dixerit. nec recedere ab hac sententia Alb. Gen-
 tilis videtur. reliquos nec quaero, & taceo. Contra qui
 eruditum putaret, at minus eloquentem, inprimis Conrin-
 gius nominandus est, is adeo doctum putat, vt & Aristoteli

*Alii Ad-
 uersarii
 Innocenti-
 us VIII.
 P. R. &
 Posseuinus.*

*Nec defen-
 sores Ma-
 chiaueli
 sat sibi
 constant.*

*Iouius,
 Campanel-
 la, Bec-
 mannus, in-
 trancursu*

*Etiā Con-
 ringius la-
 viter no-
 tarus.*

*De elo-
quentia
Machia-
velli pro-
batur;*

*Et de eru-
ditiōe.*

*Quibus po-
tissimum
artibus id
genus libri
scribendi
constent,
docetur.*

telis libris in politicis nimis usum accuset: (***) contra eloquentiae & rudem & incuriosum fuisse, contendat. (†) Quod ad eloquentiam, condonemus homini Germano, si quamvis cetera doctissimus Etruscae dictionis veneres adsequi minus potuit. Certo satis sermonis eius peritis constat, Machiauellum non magis ineloquentem dici posse, quam Boccacium, & alios id genus, qui merito habentur eloquentissimi. Verum si de eruditione nostri quaestio sit instituenda, moueat fortassis quenquam, praeter Iouii auctoritatem, etiam illud, quod latine scripsit nihil. Vt igitur fidem faciamus, non modo variarum rerum, sed & graece latineque satis doctum fuisse; vt ne quid fugere ipsum posset, in perpetuam antiquorum librorum lectionem, imitationemque, valde intentum: id potissimum, velim, cogitet eruditus lector. Constat primo, comoediis, vt iuuenilibus scriptionibus, nisi & Graecos, saltem Plautum; & fabulis, Lucianum Apuleiumque, imitatum esse. qui, quaeso, id fieri potuit, nisi probe legisset? dices, translationibus usum. ede, amabo, quae tum & a quo eorum librorum in vulgares linguas tentatae? at e sermonibus aliorum argumenta hausit, & flores Graecorum Latinorumque. hoc quidem pacto non penitus auctores cognosse & de verbo quasi reddere potuit, ne dicam imitatus esse, quod intimam notitiam exactamque in his scriptis diligentiam requirit. Iam si politicos eius libros euoluas, pleni sunt rebus gestis, moribus, sacris, ritibus, Graecorum Romanorumque: quae omnia adcuratissime persequitur. pleni item verbis auctorum, quae commodis locis adducit, probeque reddit: vbique antiquitatis se prodit exquisita cognitio. si mediocriter eruditus & latine tantum non plane doctus fuisset, res antiquas ad vnguem, vt calluit, tractasse non potuit. his litteris nisi plane imbuti in euoluenda antiquitate semper haerent. Nouimus hodieque viros sane do-

doctissimos, summique ingenii, linguarumque peritos, verum in lectione antiquorum tantum non satis exercitatos: qui simul ac rerum antiquarum aliquid vel tetigerunt, variis peccant erroribus. In Machiauello aliquid eiusmodi vix deprehendas. Etiam eloquentiae exemplar, & pro libertate insignem animum, quo historiarum libros, Liuium imitatus & Tacitum, composuit, e Romanis dicas hausisse: nec alia caussa a sermone Latino in scribendis libris abstinuisse, nisi quod, etiam antiquorum exemplo, indignum bono ciue putaret, cum sermone patrio, eoque sat culto, commode vti possit; alii cuius linguae addere dignitatem malle. Atque de hoc argumento hactenus, dum ceteris, quo penitus quaestio euoluatur, perficiendis edendisque tempus erit. Studiis nostris, quicunque haec legis, fauebis, atque a nobis iam nunc valebis. Scribebam Lipsiae d. xxvi. Maii, a N. C. clō Iōcc xxviii.

*Machia-
vellus re-
rum anti-
quarum
sane peri-
tus.*

*Et Roma-
norum pro-
pe in omni-
bus admi-
rator vti-
tatorque.*

*Conclusio
disquisiti-
onis.*

* In libro, cui titulus, *Antonii Possuini e societate Jesu, Iudicium, Praefatio-
de Nuae militis Galli scriptis quae sequuntur, & quarto loco, nis e Poss-
de Nicolao Machiauello, Romae ex typographia Vaticana Iud. verba
M. D. XCII. octonis paginae partibus, Dominicus Basa typo-
graphus ad lectorem haec inter alia praefatur: Primis diebus
ipsis, quibus sanctae memoriae Innocentius Novus ad summum
pontificatum euectus est, inter ea quae ad Christianam
republicam iuuandam disponebat, hoc primum satagit,
vt repenti in Italiam malo, quod per quosdam fucatos, sed
vere pestilentes libros inuehebatur, obuiam diligentissime
iretur. Nimirum ipse, cum variis antea in ecclesia nu-
meribus, Episcopi, Nuntii, Cardinalis persunctus, colla-
bentes ex ista fibrarum malorum labe integras provincias
vidisset: nonnulla, etiam in scemnis occupationibus, colle-
gerat, quae aduersus Nicolaum Machiauellum & eiusmodi
alios texere ad omnium usum cogitauerat. Verum enim-
vero pontificatu, hoc est, immensa negotiorum mole acce-
dente, cum id efficere iam non posset; Antonio Possuino
Sec.*

Ne te mo-
veant Pon-
tificum
praejudi-
cia.

Soc. I., viro sibi & aliis sat cognito, mandauit: vt partem eorum, quae ipsi pontifex de hac re ex ipsius Possseuini manuscriptis operibus viderat, non latina tantum sed & communi lingua, eaderet. Haec ille. Ego vero facile toto argumento concesserim pontificiis id genus hominibus. Certissimum enim est, vt ex cultis quibusuis litteris, ita in primis & politicis libris, ideoque & Machiaueli scriptis, valde nocitum fuisse vniuersae pontificis Romani per totam paene Europam quaesitae dominationi. Itaque recte atque ordine pontifex eos libros, vt hierarchiae perniciosos, damnauit. Verum, quid hoc ad Germanos? qui & vniuersi sacrorum libertatem aduersus Italorum artes ab antiquo defenderunt: (quod & nuper argumentum singulari disertatione pulcre adstruxit, illustri genere iuuenis, leclissimusque quondam alumnus meus, Chr. Guil. Vuolzogenius, ab academia Halensi discedens:) & aequam e suis legibus rempublicam tutantur: & magnam partem a doctrinis Romanensium toto coelo distant: vt haud raro his iidem vtilissimi libri habeantur, qui pontificiis scriptoribus, nec immerito, in summa detestatione. Nihil ergo Germanis meis nocebit, perpetuus morum & reipublicae nostrae laudator, Machiaellus.

*** In praefatione supra laudata passim, in primis numero paginarum 16.

† Ibidem num. pag. 4.

FINIS DE MACHIAVELLO
PRAEPARATIONIS

Leipzig, Diss., 1725 A-L

ULB Halle

3

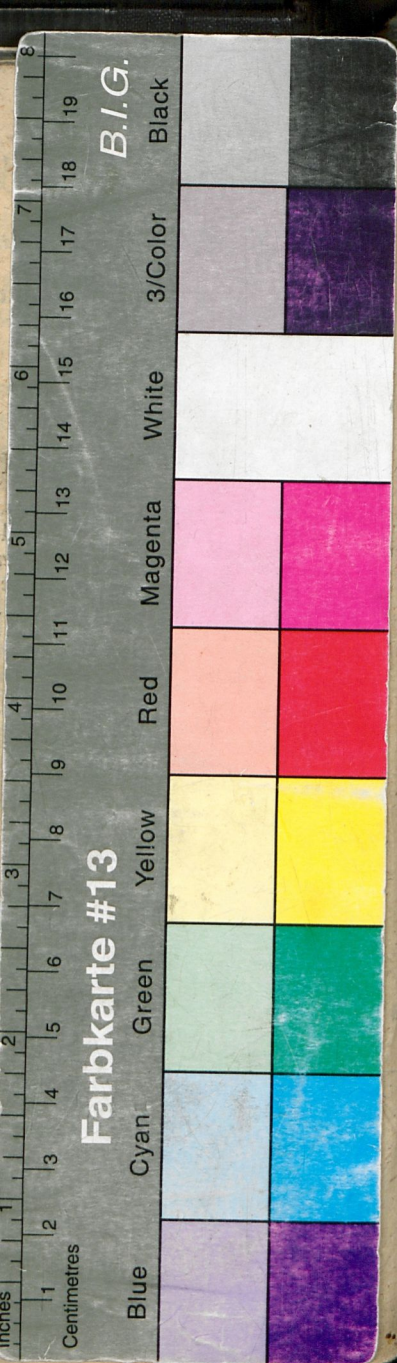
005 359 244

VDA8

045

3

1729,4

Q. B. V.
DISQUISITIONIS LITTERARIAE ET POLITICAE
DE
RESTITVENDA
PRVDENTIAE CIVILIS
VERA METHODO

ITEM
DE DOCTRINA
NICOLAI MACHIAVELLI
PRAEPARATIONEM

EX AVCTORITATE ORDINIS
PHILOSOPHORVM
IN ACADEMIA LIPSIENSI
DISPVTABVNT

P R A E S E S
IOH. FRID. CHRISTIVS
PHILOS.D. ET SECRETARIVS SAXONICVS

ET RESPONDENS
IOH. HENRICVS HAVSSMANN
MEINVNGENSIS FRANCVS THEOL. STVD.

A. D. VIII. IVNII. AN.C. c1610ccxxviii.

LIPSIAE
LITTERIS BREITKOPFIANIS